

D. Uberrimè omnia constant exposita, vel quibus A
causis vel quot modis positiones tetrachordorum
variantur : vel quomodo singulis positionum va-
rietatibus modorum sive troporum species gene-
rentur. Locus tamen adhuc inquisitioni vacat.
Dixisti siquidem, idcirco per quintas regiones
eundem tropi modum redire, quoniam idem po-
sitionis ordo revertitur.

M. Dixi plane et propter sesquialteram habitu-
tudinem per quintas regiones consonare sympho-
niam, et ejusdem modi tropum ob ejusdem ordi-
nis positionem reverti. Atque idcirco dum in alie-
no loco quid sumitur, aut tropi qualitatem retinens
discrepat ab eo quod præcepit, dum sui ordinis
positionem non invenit ; aut alieas sedens ordini
tropi qualitatem transpositione convertit. Sed B
quod inquirere potueris, pande.

D. Quæro equidem, cum non aliud videatur
ejusdem tropi modus, quam in eodem melo tono-
rum cum semitonis idem ordo ; cumque ejusdem
ordinis positio per octavas non redeat regiones,
quare voces octava regione distantes eodem tropo
concordent ?

M. Verum quidem est, quod quemadmodum
quintæ, ita nonæ sit regionis potius quam octavæ,
in eadem sonorum constitutione eandem positio-
nem referre : ut sicut primus ac secundus tono
distinguitur ita tonus sit inter (699) nonum ac de-
cimum sonum : sicut inter secundum ac tertium,
ita inter (700) decimum atque undecimum, semi-
tonium autem sicut tertium et quartum, ita (701) C

undecimum dividit atque duodecimum. Sed scien-
dum ; quod in hac maxima symphonia vox, quæ
ad vocem superior graviorque octavis locis acces-
serit, non sequitur sui loci ordinem, sed ejus, cui
consonanter responderit. Nec enim consonantiam
præstaret, si vel tonus in semitonium, vel semito-
nium e regione offenderet in tonum.

D. Quomodo toni in semitonia offenderent ?

M. Si phthongos octava regione distantes, illos
semitonium distingueret, hos tonus, exempli gra-
tia, si dum sit tonus inter primum ac secundum
contra octavum atque nonum sonum, sit tonus
inter secundum ac tertium contra nonum atque
decimum, sit vero semitonium inter tertium et
quartum sonum, tonus e contrario inter decimum
atque undecimum ; tonus item inter quartum et
quintum, e contrario semitonium inter undecimum
atque duodecimum sonum : Sic profecto semito-
nis contra tonos dissentientibus nec inter quartum
sonum atque undecimum, nec inter quintum
atque duodecimum vel dupli habitudo esse posset,
vel consonantia aut tropus idem. Nunc vero cum
sit tonus inter octavum et nonum sonum contra
primum ac secundum, tonus inter nonum ac de-
cimum contra secundum ac tertium, semitonium
vero inter decimum et undecimum, quomodo inter
tertium et quartum : per hujusmodi tonorum
et semitoniorum e regione concordiam dupla
proportio et symphoniam servat, tropique retinet
modum.

Scholica Enchiridis finit (702).

(699) S. octavum ac nonum :

(700) S. nonum et decimum.

(701) S. decimum dividit atque undecimum.

(702) Cod. Teg. *Finit liber musicæ artis.*

INCIPIT

COMMEMORATIO BREVIS DE TONIS ET PSALMIS MODULANDIS.

Debitum servitutis nostræ, qui ad ministerium laudationis deputamur, non solum integrum debet esse et plenum, sed decenti quoque convenientia jucundum, atque suave. Et ideo peritos nos esse convenit officii nostri, ut scienter et ornate confiteamur Nomini sancto ejus, et gloriemur in carminibus suis : quatenus et Deo nostra jucunda sit decoraque laudatio, et audientes in operum Dei laudem et reverentiam exardescant. Quamvis enim Deo magis placeat, qui corde, quam qui voce canit ; utrumque tamen ex ipso est, et dupliciter prodest, si utrumque fiat, si scilicet et animo apud Deum dulciter canitur, et homines canoris dulcedo sancto affectu commovet. Licet quoque multorum devotio Deo valde placet, qui in psalmodia nec ipsa verba rite effari queant ; nequaquam tamen integræ est ille devotionis, qui, quod exhibere debet, quam optime et quam reverentissime id possit, Deo non exhibet.

Citharædæ et tibicines, et reliqui musicorum vasa ferentes, vel etiam cantores et cantatrices sæculares omni student conatu, quod canitur sive citharizatur, ad delectandos audientes artis ratione temperare. Nos vero, qui meruimus verba majestatis in os sumere, nosne sine arte et negligenter proferimus cantica sanctitatis, ac non magis artis decorem in sacris assumimus, quo illi abutuntur in nugis ? Quapropter parvam hinc notitiam exercitiis vestris ex me destinatum suscipite, ut ex parvorum scientia fiat capaciores majorum.

Itaque in octo tonos, quos ita nominamus, melodiam dividimus, quorum differentias et proprietates ecclesiasticum cantorem, nisi ingenii tartidate obstante, culpabile est ignorare. Ex quibus quatuor sunt principales, alii vero quatuor singulis principalibus ex latere subjunguntur.

Primus itaque tonus principalis apud cantores autentus protusi id est, auctoralis primus vocatur : cui subjungitur, qui plagis protus, id est, lateralis vel obliquus primus dicitur. Secundus tonus principalis autentus deuterus, id est, auctoralis secundus nominatur ; cum quo incedit plagis deuterus, id est, lateralis secundus.

Tertius principalis autentus tritus, id est, auctoralis tertius, et cum eo plagis tritus, hoc est, lateralis tertius. Quartus principalis autentus tetrardus, cujus subjugalis est plagis tetrardus, id est, lateralis quartus. Secundum horum octo tonorum proprietates singulis suis modulationibus ad responsoria nostrates utuntur, suis item ad majores antiphonas, quæ scilicet in Introitu ad Missas canuntur, sive in fine celebrationis ad Communionem. Porro illos modos, per quos psalmi ad antiphonas modulantur, in hoc opusculo habeo utcumque edicere, reliquis prioribus ob prolixitatem vitatis. Quos ad evidentiorum intellectum aut sonorum signis aut per sonorum chordas singulas subitus annotare curavi.

Assumatur itaque primi toni neuma regularis, quæ ita se apud nos habet :

No \dot{d} a \dot{f} no / \dot{f} e \dot{f} a / \dot{f} ne \dot{f} \dot{f} / \dot{f} \dot{d} . \dot{f} \dot{d} \dot{f} / \dot{f} \dot{d} / . \dot{f} / \dot{f} \dot{f} .

Sequitur modulatio psalmi, quæ ascendit usque deuterum tetrachordi superioris in sex consistens sonis

\dot{J}	T.		nc				
\dot{d}	T.	a	et nu	et se	per	n	secula seculo
\dot{f}	T.	ri		m	e	i	ru ame
/	S.	Glo		t			m
\dot{f}	T.						
\dot{f}							

E \dot{f} / \dot{f} u \dot{f} ge \dot{f} \dot{f} ser \dot{f} ve / bo \dot{f} ne \dot{f} . n.

TONUS SECUNDUS SUBJUGALIS PRIMI.

No \dot{f} \dot{f} \dot{f} / e \dot{f} a / \dot{J} is \dot{f} // \dot{f} \dot{f} . \dot{f} \dot{f} / . \dot{f} / \dot{f} \dot{f} . \dot{f} \dot{f} \dot{f} \dot{f} .

Sequitur modulatio psalmi, quæ in tetrardum terminalem elevatur, et descendit in tetrardum gravium nixa sonis quinque.

\dot{f}	T.		no et m			
/	S.	et nu /	se / per e	n	secula secu ru	
\dot{f}	T.	t /	r / \ /		lo / m	
\dot{f}	T.	ria Ma \dot{f} \dot{f} / \dot{f} // \dot{f} num \dot{f} . ti			men.	
\dot{f}		Glo /			a /	

TONUS TERTIUS, ID EST, AUCTORALIS SECUNDUS.

No \dot{d} \dot{J} e \dot{J} a \dot{J} \dot{d} \dot{d} no \dot{f} e \dot{d} \dot{J} a \dot{f} \dot{d} ne \dot{f} / \dot{f} . \dot{f} \dot{d} \dot{J} \dot{J} \dot{J} \dot{J} \dot{f} / \dot{d} \dot{J} \dot{f} / . \dot{d} \dot{f} \dot{d} \dot{f} \dot{f} \dot{f} .

Sequitur modulatio psalmi elevata in tetrardum superiorem in septem complexa sonis.

\dot{J}	T.		nunc			
\dot{J}	S.		et	per		lo
\dot{J}	T.	a	et	sem	e	n secula secu m
\dot{d}	T.	ri			i	ru a
\dot{f}	T.	Glo		t		me
/	S.					
\dot{f}	T.	Qui \dot{f} de \dot{f} \dot{f} ter \dot{f} ra \dot{d} \dot{J} est \dot{J} de \dot{J} \dot{J} ter \dot{f} ra \dot{J} \dot{J} lo \dot{J} qui \dot{J} tur \dot{f} \dot{f} . n.				

SEQUITUR TONUS QUARTUS, SUBJUGALIS TERTII.

No \dot{f} / \dot{f} \dot{f} \dot{f} e \dot{d} a / \dot{f} i \dot{f} s / \dot{f} . // \dot{f} . \dot{f} \dot{f} . \dot{f} . / \dot{f} . / \dot{f} / \dot{f} .

Sequitur modulatio psalmi erecta in deuterum superiorem :

\dot{J}	T.		nc et m			ru
\dot{d}	T.	a e	n / se / per e	n	secula seculo / m	
\dot{f}	T.	ri /	t nu /		t i /	a
/	S.	/		u	fra	
\dot{f}	T.	Glo	s a /	tem vos /	s	me
\dot{f}	T.		ne /		tre / es	
\dot{f}	T.		Om		tis.	n.

SEQUITUR TONUS QUINTUS, ID EST, AUCTORALIS TERTIUS.

No \dot{J} \dot{J} \dot{J} e \dot{d} a \dot{f} ne / \dot{d} . \dot{J} . \dot{J} \dot{J} \dot{J} \dot{d} . \dot{f} \dot{d} \dot{J} \dot{d} . \dot{f} \dot{f} / .

Sequitur modulatio psalmi, quæ erigitur usque in tetrardum superiorem, sex conclusa sonis :

TERTIUS MODUS.

J J F J F I

J J J F J F I

Speciosius forma præ filiis hominum diffusa. Sedes tua Deus in sæculum sæculi.

QUARTUS MODUS.

J J J F I F J

Propter veritatem et mansuetudinem et justitiam et dedisti. Sagitte tuæ acute potentissimæ populi.

QUINTUS MODUS.

Nam et testimonia tua meditatio mea est, et consil.

SEXTUS MODUS.

Gloria. sæculorum amen.

I MODUS.

Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam. Desiderabilia super aurum et lapidem

I I F F F I I I F I I I

I I F F F I I F I I I

pretiosum multum, et dulciora. Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, et e mundabor. Et

I I F F F I I F I I I

erunt, ut complacent eloquia o ris mei, et meditatio.

II MODUS.

F F F F I I I I I

I I F F F I I I F I I

Cæli enarrant gloriam Dei et opera. Nam et servus tuus custodiet ea, in custodiendo. Fiant

F F F F I I I F I I I

dies ejus pauci, et episcopatum.

III MODUS.

I I I F F F I I I F I

I I F F F I

Magna est gloria ejus in salutari tuo, gloriam. Invenietur manus tua omnibus inimicis tuis,

I F I

dextera.

IV MODUS.

F F I I I I F I F I I F

Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audientur verba. Quoniam alieni insurgunt in me, et

F F F F I I I I F I F I

fortes quesierunt animam meam, et non proposuerunt Deum.

V MODUS.

I F F F I I F I I

I I I F F F

Lex Domini irreprehensibilis convertens animas testimonium. Justitiæ Domini rectæ lætificantes

F I F I I I

corda, præceptum Domini.

VI MODUS.

I F I I I I F I I F I J I I F I I I I

Domine, in virtute lætabitur rex, et super. Deus Deus meus respice in me.

Sunt præterea multa, quæ conferri magis quam scribi oportet, quæ scilicet in principiis vel distinctionibus et membris versuum pro accentuum aut euphoniæ ratione observanda sunt. Accentuum duntaxat, ut melo dorio canens dicat.

I F J J J J J J J J F F I F J J J J I F I I I I F F I I

Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito, vel inferiore: Et propter hanc in altum regredere

I F I I I I I F J J J J J J J J J J I I J J J J I F J J J

Domine, judica, vel ita potius: Diligam te Domine virtus mea, Dominus firmam. Item: Salvum me fac

J J J J I J J J

Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ.

Quamvis superdoctus quisque supervacue admonetur.

Item pro euphoniæ causa, ut ubi in distinguendo vocales coeunt, hiatus quantum valet vitetur ut.

I F J J J J J J J J J F F I F J J J J I F I I I I F F F I I I

Ego autem sum vermis et non homo, opprobrium hominum. Exsurge, Domine, in ira tua, et

F I I I I F J J J J J J J J J F F I F I I I F I I

exaltare. Exsurge, Domine Deus meus, in præcepto, quod mandasti et synagoga. Corripuit me justus

I F F F I I I F I I I

in misericordia, et increpavit me, oleum autem.

Hæc itaque propter tardiores fratres exempli causa congesta sunt, abundantiore fortasse copia, quam decuerit. Non frustra tamen, si quis hæc curat, nec supervacue diligentiae objurgat. Hoc vero admonendum, quia quædam non ejusdem toni antiphonæ indiscretam initiorum similitudinem habent, ut in sequentiis, cui melo quæque aptanda sit, videatur: et maxime cujusque cantus attendatur finis, in quo cujusque toni proprietas evidentius claret, verbi causa.

\bar{P} \bar{P}/\bar{P} \bar{P} $\bar{P}\bar{P}$ $/\bar{P}\bar{P}\bar{P}$ \bar{P}/\bar{P} $/\bar{P}\bar{P}$ \bar{P}/\bar{P} $/\bar{P}\bar{P}\bar{P}$ \bar{P}/\bar{P} $/\bar{P}\bar{P}\bar{P}$ \bar{P}/\bar{P} $\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}/\bar{P}\bar{P}$
 A bi ma tu et in fra occidit multos pueros Herodes propter Dominum. Am bu la bunt
 \bar{P} \bar{P} $\bar{P}/\bar{P}\bar{P}\bar{P}$ $/\bar{P}/$ $\bar{P}\bar{P}$ \bar{P} \bar{P} \bar{P} $\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}/\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}/\bar{P}\bar{P}\bar{P}$
 mecum in al bis, quoniam digni sunt, et non delebo nomina eorum de libro vi tæ.

Hæc quidem antiphonæ simili principio ordiuntur, sed mox in processu discrepant, et una secundi, altera quarti toni malo deputanda apparet. Similiter in multis. Sunt etiam, ad quas canendi sunt psalmi juxta principalis melodiam, cum subjugalis habeant finem: aut juxta subjugalem modulentur, et in principalem desinant. Sunt, qui non in finalem sonum terminantur sed in graviolem, qui sub se est. Repetit autem neuma finalis illum, in quo legitime cantus consistit, et finit, ut:

$/\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}/\bar{P}/\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}$ $/\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}/\bar{P}\bar{P}\bar{P}\bar{P}\bar{P}\bar{P}\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}/\bar{P}/\bar{P}$
 Scimus quoniam diligenti bus Deum omnia co operantur in bonum his, qui secundum
 $/\bar{P}/\bar{P}\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}/\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}\bar{P}\bar{P}\bar{P}$ $\bar{P}\bar{P}\bar{P}/\bar{P}/\bar{P}\bar{P}\bar{P}/\bar{P}\bar{P}\bar{P}$
 propo si tum vocati sunt sancti.

Sunt quædam notæ, ad quas psalmi proprio modo non aptantur, quæ conferendo magis insinuari possunt. De cætero ante omnia sollicitus observandum, ut æqualitate diligenti cantilena promatur; qua utique si careat, præcipuo suo privatur jure, et legitima perfectione fraudatur. Sine hac quippe chorus concentu confunditur dissono, nec cum aliis concorditer quilibet cantare potest, nec solus docte. Æquitate plane pulchritudinem omnem nec minus quæ auditu, quam quæ visu percipitur, Deus auctor constare instituit, quia in mensura et pondere, in numero cuncta disposuit.

Inæqualitas ergo cantionis cantica sacra non vitiet, non per momenta neuma quælibet aut sonus indecenter protendatur aut contrahatur, non per incuriam in uno cantu, verbi gratia, responsorii vel cæterorum, segnius quam prius protrahi incipiatur. Item brevia quæque impeditiosiora non sint, quam conveniat brevibus. Verum omnia longa æqualiter longa, brevium sit par brevitatis, exceptis distinctionibus, quæ simili cautela in cantu observandæ sunt. Omnia, quæ diu, ad ea, quæ non diu, legitimis inter se morulis numerose concurrant, et cantus quilibet totus eodem celeritatis tenore a fine usque ad finem peragatur. Hac tamen ratione servata, dum in cantu qui rapim canitur, circa finem, aut aliquando circa initium longiori mora melos protendendum est, aut cantus, qui morose canitur, modis celerioribus finiendus; ut pro modo brevitatis prolixitas prolongetur, et secundum moras longitudinis momenta formentur brevia, ut nec majore, nec minore, sed semper unum alterum duplo superet: dum canente quolibet respondeatur ab alio unum morosius, servant utrique modum, nec unus altero impeditiosius aut celerius canat. Hæc pariter diligentia custodita, ut voces in unum amborum coeant, nec qui succinit, humiliter vel celsius respondeat, quam ille qui præcinit, sed quantum fieri valet, hæc dissonantia caveatur. Sive ejusdem sint modi voces ambæ, seu alia pro convenientia aut necessitate mutanda, sint tamen, prout servari potest, ambæ æquisonæ. Modum autem eundem vocis dico, donec in alteram transeat, et in novam mutetur.

Præterea quemadmodum psalmi, vel alia qualibet melodia ad rationem causæ vel temporis, pro paucitate vero seu multitudine cantorum celsius vel humiliter canendi sunt; nec enim indifferenti altitudinis modo cantum cujusque temporis modulari oportet, verbi gratia, matutina lætitia elatiore canore celebranda, quam nocturna synaxis; at nocturna quidem vigilanter sed temperate. Psalmi, qui continuatim cum suis antiphonis dicuntur ad vesperam duntaxat quinque aut quatuor, ad nocturnas sex vel tres, illi etiam qui ad matutinas deputati sunt, aut æquali elatione omnes imponendi, aut certe a primo ad extremum melodia gradatim debet et moderate in altum exerescere. Cantica quoque Evangelii altius et morosius cæteris, sicut inquam psalmis dicendis in efferendo et in submittendo ratio dictat modum, ita nihilominus quam producte vel correpte dici oportet. Verum sive morosius, sive celerius dicantur, hoc attendi semper debet, ut honestus et plenis neumis congruo celeritatis pronuntientur modo, ut nec nimie productionis tædeat, nec eos irreverenti festinantia os ignobiliter canens ebulliat.

In pronuntiatione psalmorum cum antiphonis semper principia versuum protendantur una scilicet longa syllaba, longa autem pro modo correptionis, quatenus chorus omnis pariter capere initia versuum possit, et concorditer perducere. Similiter versuum finis una vel duabus productis eadem longitudine syllabis, ut nec præripiatur versus sequens præcedente nondum terminato, nec rursus intercapedo major sit inter versum et versum, quam finalium syllabarum legitima longitudo.

Repetitio antiphonarum, quæ in fine versuum inter cantandum fit, eadem qua psalmus celeritate

percurrat : porro finito psalmo legitima productione producat duplo durat longius : excepto dum cantica evangelica sic morose psalluntur, ut non longiori, sed eadem morositate, antiphonam subsequi oporteat.

Hæc qualiacunque de psalmodum melodiis et æquitate canendi, prout potui, de diversis collecta descripsi, præjudicans illis, qui easdem modulationes licet aliter, non minus tamen bene, et fortasse melius habent. Quæ canendi æquitas rhythmus Græce, Latine dicitur numerus : quod certe omne melos more metri diligenter mensurandum sit. Hanc magistri scholarum studiose inculcare discipulis debent, et ab initio infantes eadem æqualitatis sive numerositatis disciplina informare, inter cantandum aliqua pedum manuumve, vel qualibet alia percussione numerum instruere ; ut a primævo usu æqualium et inæqualium distantia calle eos (*f. pateat, eos*) laudis Dei disciplinam nosse, et cum supplici devotione scienter Deo obsequi.

Probe notandum est sequens (quod in ms. immediate annectitur commemorationi brevi) schema octo tonorum ecclesiasticorum notis musicæ enchiridiadis (quas ab Hucbaldo hactenus intelleximus adhibitæ) expressum. His notæ superpositæ sunt, quales fuerunt incertæ et vagæ antequam Guido Aretinus lineas quibus hodieque utimur adderet, ad certam singulis notissedem ac tonum determinandam : quod in hoc schemate præstant notæ Hucbaldi, seu musicæ enchiridiadis ; suppositæ, quæ fixum certumque designant tonum, secus ac notulæ illæ superpositæ, a quibus cantus usus vocabatur, eo quod longiori usu demum accurata disceretur modulatio ; ut palam fecimus in opere de Cantu et Musica, lib. II. p. II, c. 1 et 2. Ubi notarum musicarum formam et rationem ante et post Guidonem dedimus. Amplius autem ex ipsis Guidonis Aretini operibus postea referendis manifesta res erit.

I. *NO A NO E A NE*

II. *NO*

III. *NO e a*

III. *NO*

V. *NO E A NE*

VI. *NO e a gi*

VII. *NO e a a a e a ne*

-VII. *NO E A GI*

MIRA VIDES LECTOR JUNIORIS VERBA CATONIS.

HAS COLE VIRTUTES, SALVA SIT ALMA FIDES.

HUCBALDI MONACHI ECLOGA DE LAUDIBUS CALVITHI

(Apud C. Barthium, Adversar. tom. I, lib. IX.)

Incipit ecloga domini Hucbaldi monachi Elnonensis ord. S. Benedicti ad Carolum Calvum imperatorem.

Carmina convicii cœritus, carpere calvos
Canatus, cecinit : celebrentur carmine cavi.
Conspicuo clari : carmen cognoscite cuncti.

ПРОКЛИМЪ. — *Camenæ invitantur ad laudem calvorum.*
Carmina clarisonæ calvis cantate Camenæ.